

Допуштање да прописе у погледу пословања доносе и уже територијално-политичке заједнице, према овоме, чак и општине, значи да од општине до федерације може ово затварање бити још већим. Свако од општине до федерације може да уврђује услове пословања. Значи, имаћемо републичке и све друге прописе и у будуће морамо водити рачуна о овим прописима. Значи, ко ће се у томе моћи снаћи биће добар правник, наравно, ако остане овако. И то објективно, не само овако што је то нека жеља, него општине су објективно доведене у ситуацију у коју су доведени садашњим економским односима.

Без обзира што би ови услови важили и за радне организације са територије општине која уводи допунска ограничења, фактички то може бити инструменат елиминисања конкуренције са других територија и стварања локалних монопола. Ово су само најдрастичнији примери могућих девијација супротно ономе што амандмани хоће. Отуда нужно је прецизније утврдити однос савезног и републичког законодавства ове области и утврдити детаљније оно што се јединствено регулише у области статусних питања радних организација и њихових пословних односа. С друге стране амандмани иду у детаље који спадају у законску материју када су у питању заједничка улагања средстава, односно улагања страног капитала. Ми смо тамо отишли у детаље који сигурно, могу да остану за легислативу, али у сваком случају не за Устав, сем оне гаранције средства страног улагача, све друго нема неког оправдања да буде и у уставним амандманима.

Да закључим. Уочавање насталих промена оправдава измене Устава у овом делу о економским односима, али захтева претходно јасно рашчишћавање одређених појмова — предузеће, организација удруженог рада, основна организација удруженог рада, радна организација, самоуправни договори итд. као и прецизније утврђивање елемената јединственог југословенског тржишта. У том правцу би могла да се крећу ова разјашњења. Ми смо покушали у овом кратком излагању да покажемо, чиме наравно, ни близу нису исцрпљена питања која амандмани покрећу.

Проф. Др Стеван Врачар: ТЗВ. УСТАВНИ АМАНДМАНИ СУ ИЗРАЗ ДРУШТВЕНЕ КРИЗЕ, АЛИ НИСУ И ИЗЛАЗ ИЗ ОВЕ КРИЗЕ

Сучељени са једном творевином која носи назив уставних амандмана ми правници — научници, а сигурно и сваки грађанин ове земље, налазимо се у дубоким дилемама. Опхрвани смо стрепњама, забринутости, неизвесностима око тога шта ће сутра да буде.

Немамо срећу да водимо уобичајене, стручне и рутинске разговоре о истинским уставним амандманима, јер смо доведени у ситуацију да овом приликом будемо заокупљени питањима о судбоносној прекретници на којој се југословенска заједница налази, па самим тим и сви њени делови. Налазећи се у тој заједници, морамо јавно и отворено да кажемо

шта мислимо о свим битним јавним и политичким стварима. Наравно, ако имамо и минимум достојанства, одговорности и грађанске храбрости.

Принуђени смо да поводом тзв. уставних амандмана говоримо о њиховој друштвеној позадини, о чудним токовима и тенденцијама у развоју овога друштва, очигледно веома опасним последицама садашње политике водећих фактора, о тамним перспективама које наговештавају садашње стање и сва збивања чији смо судеоници.

Не можемо игнорисати мноштво виталних питања. Дужни смо да барем покушамо дати неке одговоре. Поготову зато што, очигледно, нема ни жеље ни добре воље, ни могућности да се пружи прави одговори са оних места где је сконцентрисана политичка моћ, па самим тим и сва историјска одговорност за све оно што се сада дешава.

Са неизмерним разочарањима пратимо упорна али залудна настојања скоро свих представника најважнијих центара политичке моћи да тзв. уставне амандмане представе у светлости неког тобожњег нормалног стања и кретања у овој земљи. Они хоће да натуре нове илузије и поред тога што их небројене чињенице свакидашњег живота оповргавају. Немогуће је тзв. уставне амандмане и разговоре о њима претворити у идеолошке кудисе иза којих се одиграва једна драма целог југословенског друштва.

Пред нашим очима последњих година, из месеца у месец, из дана у дан, тако рећи, одвија се драматично заоштравање дубоке друштвене кризе какве није било после изведене револуције. Озбиљност те кризе потиче отуда што је уследила саморазвитком нашега друштва, без одлучујућег дејства неких неповољних спољних фактора. То је свестрана и суштинска криза која је захватила саме темеље, целокупност друштвених односа, сва подручја друштвеног живота. На економском пољу неколико узастопних тзв. реформи само су погоршале стање, изневеравале наде и очекивања. На политичком пољу стално су појачане затегнутости и конфликти, стваране пукотине и раздори, који онемогућују нормално функционисање, па и одржавање датог политичког система. На културно-идејном пољу, посебно у областима друштвене свести моралних норми, уврежила се велика претећа деморализација, разочарања и разоткривања позадине многих наталожених мистификација. На културно-идејном пољу, посебно у областима друштвене свести и моралних норми, уврежила се клима преложених мистификација.

У таквим друштвеним околностима јављају се тзв. уставни амандмани. Без обзира на поводе и тежње инспиратора и доносилаца ове творевине она је објективно постала најверодостојнија потврда постојања дубоке друштвене кризе. И својом садржином и својим обликом, она се показује као својеврсни сублимат тешкога стања и сметености. Размере и карактер друштвене кризе сада су видљивији но раније. Али најважније је да овај израз кризе није истовремено и излаз из садашње кризе, није пут њеног стварног превазилажења већ само још већег заоштравања.

Када је већ тако, неизбежно се намеће питање: да ли садашње стање представља резултат објективних историјских токова, или, пак, резултат субјективних захвата, политичких акција доминантних снага у овоме друштву? Било би упрошћавање ако би се све сводило било на једно било на

друго. Али, немогуће је пренебрегавање крупних субјективних грешака руководећих фактора. По ко зна који пут сусрећемо се са уверљивим чињеницама које упозоравају на „заслуге“ оних који овом земљом руководе управо за садашње стање. Те „заслуге“ ваља јасно назначити и идентификовати оне којима исте припадју.

Јер, наша земља представља готово јединствен пример испољавања неких специфичних парадокса развоја модерног друштва, какве није показао развој ни једне друге ни социјалистичке ни капиталистичке земље.

Први парадокс, на који желим да укажем, јесте то да је изражен током двадесетпет година формално — организациони динамизам уз истовремену статичност персоналне структуре, на начин и у размерама каквих није било нигде у свету. Док су уставне промене искрсавале по једној „инерцији убрзања“ (први Устав 1946, Уставни закони 1953, други Устав 1963, првих 20 амандмана 1967, садашњи Нацрт нових 20 амандмана и већ наговештено доношење трећег устава). и непрекидно предузимање разних реформи на свим нивоима и у свим областима организовања — непрекидно се задржавао у основи исти персонални састав, нарочито у доминантним пунктовима државне организације и највишим форумима (промене су настајале углавном само због политичког фијаска или смрти појединаца). Кошталала и петрифицирана персонална структура није ни једном ни уздрмана ни порушена друштвеним токовима који, иначе, избацују на површину доиста нове људе, позване и дорасле да решавају нове историјске задатке. Симптоматично је, на пример, да је министар за Конституванту, тј. приликом доношења првог Устава 1946. године, давао нам објашњења и поуке о свим каснијим уставним променама и да је он, такође, дао опширан и досадан реферат о садашњим уставним променама, што, свакако, постаје куриозум у развоју светске уставности.

Други парадокс, на који подсећам, јесте то да је више дејством објективних околности него субјективним ангажовањем истакнут велики идеал самоуправљања, али да је постао један од најпогоднијих инструмената политичко-идеолошких манипулација чак и оних снага које, очигледно, нису историјски дорасле да буду његови аутентични тумачи и носиоци. Самоуправљање је, зато, постало подесна парола, обична фасада доминације моћничких бирократских група које привидно друкчије владају — отворено говорећи перфидније — него централистички уобличена бирократија.

Трећи парадокс, који привлачи општу пажњу и готово запрепашћује, јесте укупност међунационалних односа у Југославији. После двадесетпетогодишњег истицања успешног решења националног питања као основне тековине револуције и послератног развоја, присуствујемо спектакуларној потпуној ревизији званичне политике и идеологије. Под смишљеним притисцима центара политичке моћи само једне републике — који су добили и добијају очигледну благонаклоност највиших центара политичке моћи — отворена су широка врата национализму као најважнијој „платформи“ реконструкције социјалистичке Југославије. Заједно с тим, што је и разумљиво, потекао је и мутан талас национал-шовинизма који својим размерама неминовно изазива претеће последице и тамо и на другим странама. Истовремено, међутим, присуствујемо једној чудној дефанзивности у дру-

гој републици, заснованој на осећањима малтене апсолутних кривица за историјске токове у стварању југословенске заједнице не само после првог светског рата већ и у народноослободилачкој борби и током изградње социјализма. Узбуркала се многонационална Југославија, изашле су на сцену најразличитије снаге, пробуђене су свакојаке страсти, систематски се трује атмосфера, продубљују јазови, заоштравају спорови. Иако је свима јасно да све то води у веома опасном правцу — с обзиром на искушење добро позната искуства у недавној прошлости, званична политика нема јединствене принципе за целу земљу, исти проблеми се различито третирају, преовлађује дневно-политички прагматизам. Очигледно је да у таквим околностима уопште не може уследити даље усавршавање међународних односа, а још мање се може очекивати да ће бити задовољени стварни интереси свих народа и народности.

Четврти парадокс, невероватан због далекосежности последица, огледа се у смишљеној оријентацији на изневеравање неких битних тековина изведене револуције и социјалистичког развоја југословенске заједнице. Не треба много политичке мудрости да би се видело да све води не само слабљење већ и разбијање југословенске заједнице, а самим тим стављању у питање интегритета и опстанка и целине и њених делова — република, у најбуквалнијем смислу. Отворено заговорништво конфедерализма означава, у ствари, можда први пример у историји једног очигледно ретроградног кретања, са извесношћу да данас — сутра добије уставноправно уобличење, а самим тим припреми касније, можда, најтрагичније облике разрешавања неизбежних конфликта. Зар није јасно да шест посебних „националних држава“ на тлу Југославије, „повезаних“ првенствено латентним и отвореним супротностима и сукобима може створити само несносну нову „заједницу“, гору од сваке друге?

Пред тим парадоксом, пак, морамо с оправданим огорчењем да упитамо: ко је тај ко у овој земљи узурпира себи привилегију, без обзира на место и заслуге у досадашњем развоју, да се игра не судбином земље Југославије већ судбином појединих нација и народности? Ко је тај ко у овој ситуацији није дорастао да понесе бреме историјске одговорности, да не гледа стварност отвореним очима, да овакве ствари приказује као апсолутну политичку мудрост?

Одговори нас воде, наравно, политичким врхушкама и Југославије и свих република, које су огрезале у бирократизму, отуђености и бескрајној експропријацији власти. Те врхушке се, очевидно, осећају толико безобзирним да неће или не могу ништа уважавати што представља виталан интерес маса, народа и народности. Само тиме се може објаснити један геронтократски приступ у садашњим уставним променама. У првом плану се налази брига за „уставноправно гарантовање“ властодержачких позиција, за нову прерасподелу пунктова политичке моћи у свим форумским структурама, за обезбеђење против свих евентуалности и неочекиваних обрта. Смештене у бусије „националних држава“ бирократске врхушке, и поред трајних сукоба, обједињују се истоветним тежњама за одржавањем на власти, па чак и у врху сада већ одиозне југословенске заједнице?!

Такав приступ потврђују и стална и отворена упозорења упућена јавности и масама од стране бирократских врхушки да народ ове земље (да-

кле, све нације и народности, сви грађани) мора прихватити и покорно уважавати закулисне договоре и споразуме политичких врхушки, да је то једини пут „самоуправног“ извршења уставних промена. Геронтократска визија садашњости и будућности готово сасвим елиминише сва стварно витална питања средњих, младих и најмлађих генерација. Уместо да управо те генерације, самоуправљачким методима, пуним учешћем радничке класе, радних људи и свих грађана, решавају питања своје будућности, да сами одређују своју судбину — препуштене су нагодбама оних којима свакако није више стало, по сили природних закона, до перспективе ове Југославије и ових република него генерацијама пред којима је будућност. Јер, фатални промашаји, који се данас чине, не могу погодити никог другог до садашње средње и младе генерације.

Због свега тога, сасвим је прозирна политичка игра која се заогрће плаштом тзв. уставним амандмана. Без обзира какви су, сви видљиви и невидљиви аранжмани јесу и морају бити само допунско извориште нових тешкоћа које ће погађати обичне људе ове земље. Зато, чак и умерени песимисти могу очекивати и несагледиве и катастрофалне последице, можда, ускоро или даљој будућности. Нажалост, нема разлога за неки оптимизам у оквирима планираних уставних промена.

Али — и то је најважније — тешко је поверовати да су сви наши народи и народности потпуно заборавили трагична искуства даље и блиске прошлости, да нису усвојили сазнање о својој судбинској повезаности, да нису четвртвековним напорима у изградњи социјализма много више цементирали и републичку и југословенску заједницу но што су то на свом нивоу и својим начином учиниле политичке врхушке, да не схватају елементарну истину о примарности социјалних питања (а не националних и других којим се смишљено манипулише да би се одвратила пажња маса), да егзистенција и перспектива свих — ипак — лежи у развијању што више социјализма и што више демократије, али и што мање властодржачког апсолутизма бирократских врхушки. Утолико масе не могу своју обичну логику заменити логиком политичких врхушки, која је тако изразито и неславно уткана у творевини названој уставним амандманима.

Др Вера Петрић: РАЗВОЈ ИНТЕГРАЛНОГ САМОУПРАВЉАЊА ЈЕДИНА МОГУЋНОСТ НАПРЕДКА И ОПСТАНКА

Савремени уставни проблем Југославије и основна идејно-политичка оријентација за његово разрешавање, садржана у предложеним амандманима, израз су акутних проблема нашег друштвено-политичког живота и у својој суштини, у битним одређењима и правцима инаугурисане акције, отварају нове реалне могућности даљег осамостаљивања нације и народности и то једино путем даљег јачања утицаја и моћи непосредног одлучивања радних људи и радикалније демократизације читаве политичке структуре у нашој земљи.

Без обзира да ли смо задовољни и да ли објективно можемо бити задовољни конкретним решењима, сигурно је да уставна реформа није „из-